

Kulturdepartementet

**Inordnande av Statens centrum för arkitektur och design i Moderna museet
– en kraftsamling för konsten, arkitekturen och formen**

Innehållsförteckning

1	Bakgrund.....	3
2	Myndigheter som berörs av organisationsförändringen.....	4
2.1	Moderna museet	5
2.2	Statens centrum för arkitektur och design	6
2.3	Samarbete mellan Moderna museet och Statens centrum för arkitektur och design	9
3	Andra myndigheter och organisationer med likartade uppgifter....	10
3.1	Myndigheterna.....	10
3.2	Övriga organisationer	14
4	Internationell utblick	16
5	Överväganden och förslag	17
5.1	En myndighet för konst, arkitektur och design.....	17
5.2	Mötesplatsuppgiften	19
5.3	Myndighetens ansvarsområde	22
5.4	Myndighetens form och organisation.....	23
6	Konsekvenser och genomförande	26
6.1	Konsekvenser av den föreslagna organisationsförändringen	26
6.2	Ekonomiska konsekvenser	27
6.3	Genomförande.....	28
	Bilaga 1	30
	Bilaga 2	31

Promemorians huvudsakliga innehåll

I denna promemoria analyseras förutsättningarna för att samla uppgifterna för Moderna museet och Statens centrum för arkitektur och design i en myndighet. Syftet är att skapa bästa möjliga organisatoriska förutsättningar för det arbete som nu bedrivs inom de befintliga myndigheternas ramar inom konst-, arkitektur-, form- och designområdet.

Promemorian innehåller en kort beskrivning av de två berörda myndigheterna samt av vissa myndigheter eller organisationer som verkar inom områdena modern och samtida konst samt arkitektur, form och design och som har ett statligt uppdrag. Det finns erfarenheter från andra länder av att samla konstarterna i gemensamma museer, vilket redogörs för kortfattat i promemorian. En fördel med att samla uppgifterna i en myndighet skulle vara att samlade stödfunktioner och skalekonomiska fördelar gör att mer resurser skulle kunna användas för utveckling av kärnverksamheterna. En sådan förändring bedöms även skapa fördelar för kompetensförsörjningen, större synlighet och högre kvalitet i utbudet. Mot denna bakgrund föreslås att Statens centrum för arkitektur och design upphör som egen myndighet och att myndighetens uppgifter inordnas i Moderna museet. Moderna museet får därmed i uppgift att dels fungera som museum för modern och samtida konst och arkitektur, dels som en mötesplats för arkitektur, form och design.

I promemorian redovisas även övriga åtgärder som bör vidtas i samband med den föreslagna organisationsförändringen.

Den utvidgade myndigheten ska, liksom i dag, ledas av en myndighetschef. Dessutom föreslås att ett insynsråd inrättas som har i uppdrag att bevaka de frågor som myndigheten har att hantera samt även att vara ett stöd till myndighetsledningen i strategiska beslut. Uppgiften att vara ett museum för modern och samtida konst samt arkitektur och att vara en mötesplats och ett centrum för arkitektur, form och design bör tydligt anges i myndighetens instruktion. Statliga anslagsmedel samt resurser från Statens centrum för arkitektur och design överförs till Moderna museet. Organisationsförändringen föreslås träda i kraft den 1 oktober 2015.

Syftet med denna promemoria är inte att utreda eller föreslå förändringar av ansvaret för de samlingar av design, form och arkitektur som i dag ligger på andra museer än Statens centrum för arkitektur och design och Moderna museet. Dessa frågor kan komma att belysas i utredningen om

den statliga museipolitiken (dir. 2014:8) som ska lämna sitt betänkande den 15 oktober i år.

Denna promemoria tar även upp möjligheten för den pågående utredningen av den statliga museipolitiken och utredningen Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (dir 2014:69) att lämna förslag som rör mötesplatsuppgiften.

1 Bakgrund

I budgetpropositionen för 2015 bedömer regeringen att det kan finnas fördelar med att samla uppgifterna för Moderna museet och Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes) i en myndighet. Vidare informerar regeringen om att ett arbete med att analysera och belysa förutsättningarna för en organisationsförändring har inletts inom Regeringskansliet.

Flera aspekter ligger till grund för bedömningen att det finns fördelar med att samla uppgifterna i en myndighet. En ständigt pågående utveckling och förnyelse av statsförvaltningen är en förutsättning för att regeringens politik ska få genomslag inom alla områden. Att samla uppgifterna i en myndighet bedöms kunna innebära fördelar innehållsmässigt, ekonomiskt och administrativt för alla parter och därmed ge förbättrade förutsättningar för verksamheten.

Utgångspunkten för arbetet har varit att det finns en stor potential till samarbete och synergier mellan Moderna museet och Arkdes som redan nu är samlokaliserade på Skeppsholmen i Stockholm. Verksamheterna har många beröringspunkter och myndigheterna delar i dag vissa gemensamma lokaler och administrativa funktioner.

En annan utgångspunkt har varit att skapa bättre förutsättningar för det politiska uppdraget att stärka arkitektur, form- och designområdets betydelse för samhällsutvecklingen. Att det finns ett stort behov av ett nationellt centrum för att diskutera, problematisera och väcka intresse för frågor kring arkitektur, design och utvecklingen av vår gemensamma livsmiljö råder det en stor samstämmighet kring. Under de sex år som myndigheten haft denna uppgift har Arkdes dock inte fullt ut kunnat utveckla de samarbeten som krävs, och det bedöms finnas bättre förutsättningar att göra detta i en större och mer resursstark organisation.

Frågan om huruvida en organisationsförändring bör vara föremål för den pågående utredningen av den statliga museipolitiken och/eller för den pågående utredningen Gestaltad livsmiljö som ser över arkitektur, form- och designpolitiken har övervägts. Museiutredningen (dir. 2014:8) ska göra en översyn av de statliga museernas uppdrag, myndighets- och institutionsstruktur och regeringens styrning av dem. Utredningen ska

föreslå nationella mål för den statliga museipolitiken med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen som riksdagen beslutade 2009 och enligt tilläggsdirektiv beslutade 12 februari 2015 (dir. 2015:14) analysera och föreslå hur verksamhet och samlingar vid de centrala museerna i högre utsträckning kan göras tillgängliga för människor i hela landet. Utredningen Gestaltad livsmiljö (dir. 2014:69) ska föreslå hur en ny politik för arkitektur, form och design kan utformas utifrån en bedömning av områdets framtida utmaningar och hur arkitektur, form och design kan få ett ökat genomslag inom berörda samhällsområden. Vidare ska utredningen analysera de nationella målen för arkitektur-, form- och designpolitiken och vid behov föreslå nya mål. Enligt tilläggsdirektiv beslutade den 5 mars 2015 (dir. 2015:24) ska utredningen också analysera och lämna förslag på hur arkitektur- form- och designområdet i högre grad kan präglas av dialog och delaktighet samt bidra till en hållbar samhällsutveckling.

En hantering inom ramen för Museiutredningen hade inneburit att arbetet utgått från en helhetsyn på museiområdet och hade därmed kunna garantera en viss enhetlighet i eventuella förändringar som utredningen kommer att föreslå avseende övriga museer. Samtidigt kommer Arkdes framtida uppgifter och roll att belysas i ljuset av de nya politiska målen för arkitektur, form och design. Den organisationsförändring som här föreslås bedöms inte utgöra något hinder för regeringens framtida hantering av eventuella förslag från utredningarna som berör myndigheternas verksamheter.

2 Myndigheter som berörs av organisationsförändringen

Moderna museet och Arkdes är två myndigheter under regeringen som sorterar under Kulturdepartementets ansvarsområde. De är samlokaliserade i samma byggnadskomplex på Skeppsholmen i Stockholm. Myndigheterna har många beröringspunkter när det gäller den traditionella museiverksamheten, där samlingarna är en resonansbotten för all verksamhet, men skiljer sig åt i fråga om Arkdes specifika uppgift att vara en nationell mötesplats för arkitektur, form och design. Myndigheten ska bedriva en utåtriktad debatterande verksamhet som inte nödvändigtvis är direkt kopplad till samlingarna. Uppgiften att stärka arkitekturens, formens och designens roll i samhället samt främja och förmedla kunskap om hur en ökad kvalitet inom arkitektur, form och design kan bidra till en hållbar samhällsutveckling förutsätter ett utvecklat och proaktivt samarbete med olika aktörer och andra sätt att arbeta än museernas traditionella utställnings- och programverksamhet.

2.1 Moderna museet

2.1.1 Historik

År 1950 tillträdde konstnären Otte Sköld som överintendent för Nationalmuseum. Tillsammans med bl.a. Moderna Museets Vänner, som bildades 1953, gjorde han det möjligt för Nationalmuseum's samling av 1900-talskonst att få ett eget museum. År 1958 öppnades Moderna museet i det som då var marinens exercisbyggnad på Skeppsholmen. Under 1960-talet växte samlingen till en av Europas kvalitativt mest betydande i sitt slag och det ordnades många aktiviteter samt barnverksamhet.

Fotografiska Museet inrättades 1971 som en egen avdelning inom Moderna museet. År 1998 beslöt Moderna museet att låta fotografisamlingen bli en integrerad del av Moderna museets samling, och Fotografiska Museet upphörde därmed. Förändringen låg i linje med ett alltmer vedertaget bredare konstbegrepp där fotografi intar en naturlig plats jämte måleri, skulptur, film och installationer.

Under vintern 1990-1991 utlystes en internationell arkitekttävling för en ny museibygnad för Moderna museet. Den 10 april 1991 valdes den spanska arkitekten Rafael Moneos förslag "Telemachos". Det nya museet invigdes den 12 februari 1998. En tidig utställning i de nya lokalerna som kan nämnas i sammanhanget är "Tänk om - konst på gränsen till arkitektur och design" som visades år 2000. I samband med att Moderna museet fick en ny byggnad skiljdes verksamheten ut från den dåvarande myndigheten Statens konstmuseer – där även Nationalmuseum och Prins Eugens Waldemarsudde ingick – och bildade en fristående myndighet.

Några år efter öppningen upptäcktes att museibygnaden var angripen av mögel och fuktskador och planer för evakuering av både personal och konstverk gjordes. Den 14 februari 2004 återinvigdes museets byggnad. Förutom reparationerna hade en del förbättringar av ett antal utrymmen i museet gjorts, bland annat för att underlätta publikens rörelser och för att utnyttja framförallt den övre entrén bättre.

Den 26 december 2009 öppnade Moderna museet i Malmö som ett resultat av ett samarbete mellan Malmö stad, Region Skåne och svenska staten, där alla tre parter bidrar med finansiering.

2.1.2 Uppgifter

Moderna museet har enligt förordningen (2007:1177) med instruktion för Moderna museet till uppgift att samla, bevara, visa och förmedla

1900- och 2000-talskonsten. De tre första paragraferna har i dag följande lydelse:

1 § Moderna museets uppgift är att samla, bevara, visa och förmedla 1900- och 2000- talskonsten i alla dess former.

2 § Myndigheten ska inom sitt område

1. levandegöra konsten och dess samband med både samhällets utveckling och äldre konstformer,

2. verka för konstnärlig och kulturell förnyelse,

3. främja konstvetenskapen och förståelsen och intresset för vår tids konst,

4. vårda, förteckna, vetenskapligt bearbeta och genom nyförvärv berika myndighetens samling,

5. göra samlingen tillgänglig för allmänheten, ordna utställningar och bedriva pedagogisk verksamhet samt utlånings- och depositionsverksamhet,

6. vetenskapligt bearbeta övriga samlingar av konst som tillhör eller understöds av staten,

7. verka för ökad kunskap grundad på forskning och samverkan med andra, exempelvis universitet och högskolor, och förmedla kunskap inom sitt verksamhetsområde, och

8. utveckla sin position som ledande institution.

3 § Myndighetens ansvars- och samlingsområde omfattar i första hand måleri, skulptur, grafik, teckning och andra konstformer, företrädesvis från tiden efter år 1900, samt fotografiska bilder.

Moderna museet har 2015 ett statligt anslag på 128,6 miljoner kronor. Myndigheten har ca 150 anställda och är en enrådighetsmyndighet, vilket innebär att den leds av en myndighetschef, med titeln överintendent, som utses av regeringen. Den nuvarande överintendenten Daniel Birnbaum tillträdde befattningen den 1 november 2010 och är förordnad t.o.m. den 31 oktober 2016. Myndigheten har i dag inget insynsråd.

2.2 Statens centrum för arkitektur och design

2.2.1 Historik

Arkitekturmuseet bildades som stiftelse 1962 av Sveriges arkitekters riksförbund (SAR) och bedrev sin verksamhet i förbundets lokaler på Odengatan i Stockholm. SAR:s donerade samlingar blev grunden till museets arkiv. Efter tre år flyttades museet till gamla Sjökarteverket på Skeppsholmen i Stockholm och 1978 blev museet en statlig myndighet med namnet Arkitekturmuseet. År 1998 stod dagens lokaler intill Moderna museet helt klara för inflyttning.

Myndighetens arkiv innehåller cirka 3 miljoner skisser, ritningar och handlingar, 600 000 fotografiska bilder och 2 000 modeller, och utgör en

viktig källa till kunskap om svensk byggnadskonst. Arkivet är flitigt utnyttjat av forskare och personer som förvaltar och utvecklar bebyggelse.

Den 28 februari 2013 beslutade regeringen om en ny instruktion och ett nytt namn för myndigheten som sedan den 1 maj 2013 heter Statens centrum för arkitektur och design.

2.2.2 Uppgifter

Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes) har i uppgift att stärka kunskapen om och främja intresset för arkitekturens, formens och designens värden och betydelse för individen och för samhällsutvecklingen.

Som följd av det som aviserades i budgetpropositionen för 2009 fick Myndigheten ett utvidgat ansvarsområde i sitt regleringsbrev för 2009, som innebar att museet utöver uppgiften att vara nationellt museum för arkitektur även skulle ansvara för att främja arkitektur, form och design och ha ett helhetsperspektiv när det gäller boende och stadsutveckling. Bakgrunden till Arkdes vidgade uppdrag är att det sedan mitten av 1990-talet har varit Kulturdepartementets ansvar att, inom regeringen, driva frågor om arkitektur, form och design. Politiken fick sitt tydligaste uttryck 1998 i det av riksdagen beslutade handlingsprogrammet Framtidsformer (1997/98:117). Genom handlingsprogrammet kunde mål sättas upp för området och uppdrag ges till myndigheter och andra aktörer inom ett stort antal politikområden. Politiken betonar helhets-syn, det tvärsektoriella perspektivet och att arbetet ska utgå från medborgarnas behov. I helhetssynen på våra gestaltade livsmiljöer ingår föremål, tjänster och kunskaper om hur kvalificerade designprocesser kan förbättra människors liv och vardag.

Myndigheten har fr.o.m. regleringsbrev för budgetåret 2010 även i uppdrag att fungera som mötesplats för form och design med utgångspunkt i det förslag som lades fram i Form- och designutredningens betänkande Mötesplats för form och design (SOU 1999:123). Det är dock Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde som har samlingsuppdraget inom detta område.

Avsikten var att skapa en institution som kan ta ett gemensamt grepp på frågor som rör gestaltningen av den gemensamma miljön, både vad gäller byggnader, anlagda miljöer och föremål ur ett medborgarperspektiv.

De tre första paragraferna i förordningen (2013:71) med instruktion för Statens centrum för arkitektur och design har följande lydelse.

1 § Statens centrum för arkitektur och design ska stärka kunskapen om och främja intresset för arkitekturens, formens och designens värden och betydelse för individen och för samhällsutvecklingen.

Myndigheten ska vara en nationell mötesplats för aktörer inom sitt område. Myndigheten ska driva och stödja utställningsverksamhet och annan pedagogisk och debatterande verksamhet för att stärka arkitekturens, formens och designens ställning i samhället.

Myndigheten ska verka för att de mål som riksdagen har fastställt för arkitektur, formgivning och design uppnås. Myndigheten ska också följa upp politikens genomslag på området och vid behov föreslå åtgärder för att stärka måluppfyllelsen.

2 § Myndigheten ska särskilt

- 1. samverka på nationell, regional och lokal nivå med andra berörda myndigheter, museer och enskilda aktörer, däribland det civila samhällets organisationer,*
- 2. bidra till kunskapen om en hållbar samhällsutveckling,*
- 3. följa utvecklingen av arkitektur, form och design och verka för ökad kunskap grundad på forskning och samverkan med andra, exempelvis universitet och högskolor, och*
- 4. förmedla kunskap inom sitt verksamhetsområde.*

3 § Myndigheten ska vårda, förteckna, vetenskapligt bearbeta och genom nyförvärv berika de samlingar som har anförtrotts myndigheten och hålla samlingarna tillgängliga för allmänheten.

Samlingsområdet omfattar de föremål som har samband med myndighetens uppgifter inom arkitekturområdet.

I myndighetens regleringsbrev för 2009 preciserar regeringen myndighetens utvidgade uppdrag samt mötesplatsuppdraget:

Mot bakgrund av den rapport som Rådet för arkitektur, form och design lämnade den 17 mars 2008 har regeringen i budgetpropositionen för 2009 (prop. 2008/09:1 UO17) gjort bedömningen att Arkitekturmuseet bör få ett vidgat uppdrag som, förutom myndighetens nuvarande ansvarsområde, även innefattar formgivning och design. Arkitekturmuseet ska bl.a. främja och förmedla kunskap om hur en ökad kvalitet inom arkitektur, form och design kan bidra till samhällsutvecklingen. Det vidgade uppdraget innebär att Arkitekturmuseet i sin verksamhet kan anlägga ett helhetsperspektiv på frågor som rör den fysiska miljön, vad gäller byggnader, anlagda miljöer och föremål.

Vidare ska Arkitekturmuseet fr.o.m. 2010 överta uppdraget att agera mötesplats för form och design, som i dag innehas av Föreningen Svensk Form.

Arkitekturmuseet ska samverka med myndigheter som t.ex. Boverket och andra offentliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå som på olika sätt ansvarar för arkitektur-, formgivnings-, samhällsplanerings- och stadsutvecklingsfrågor.

Regeringens ambition är att stärka samverkan mellan kultur och näringsliv. Arkitekturmuseet ska därför också söka samarbete med näringsliv och olika aktörer inom området även på privat nivå.

Arkdes har 2015 ett anslag på 50,5 miljoner kronor. Sedan myndigheten fick sin nya uppgift inom form- och designområdet har dess anslag ökat med totalt 16,5 miljoner kronor.

Uppgiften att utgöra en nationell mötesplats återfinns sedan 2013 i myndighetens instruktion.

Myndigheten har för närvarande ca 38 anställda och är en enrådighetsmyndighet, vilket innebär att den leds av en myndighetschef. Myndighetschefen har titeln överintendent och utses av regeringen. Kerstin Brunberg tillsattes som vikarierande överintendent i juli 2014 och är förordnad till den 31 juli 2015. Myndigheten har i dag ett insynsråd med sex ledamöter inklusive överintendenten, som är ordförande.

2.3 Samarbete mellan Moderna museet och Statens centrum för arkitektur och design

Sedan det nybyggda huset stod klart 1998 har Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes) och Moderna museet varit grannar på Skeppsholmen. På Skeppsholmen ligger även Östasiatiska museet och Kungl. konsthögskolan liksom ett antal andra institutioner.

Krav på ett samarbete mellan myndigheterna finns inskrivet i respektive myndighets instruktion.

Moderna museet och Arkdes tecknade i samband med inflyttning till de nya lokalerna ett avtal om gemensamma funktioner som innefattar säkerhet, kassahantering, butik och gemensamma ytor som till exempel entré och auditorium. Dock har det under en period varit svårt att bygga upp ett samarbete som ligger i linje med regeringens uttalade ambitioner.

Under hösten 2014 har de två museerna dock genomfört en inventering av möjligheterna till samarbete inom följande områden:

- ekonomi och administration
- gemensam personalfunktion
- processsystem
- IT-utveckling och stöd
- fastighet och säkerhet
- övrig infrastruktur
- värd- och butiksbesättning

De två myndigheterna har enats kring ett antal tekniska och administrativa lösningar inom de olika områdena, och har nu kommit långt i sitt samarbete.

3 Andra myndigheter och organisationer med likartade uppgifter

En fråga att ta ställning till i samband med översynen är om en eventuell organisationsförändring ska innebära att samtliga av Arkdes uppgifter förs över till Moderna museet eller om någon del av verksamheten kan tas tillvara av en annan myndighet eller institution med likartade uppgifter.

Uppgiften att vara en mötesplats för arkitektur, form och design är ett sådant område, bl.a. mot bakgrund av att uppgiften tidigare delvis har legat hos Föreningen Svensk Form. Vidare har Arkdes övertagit det tidigare Rådet för arkitektur, form och designs uppgift att främja politiken med utgångspunkt i handlingsprogrammet Framtidsformer.

I dag är det statliga ansvaret inom form- och designområdet fördelat på ett flertal aktörer och samlingar av designföremål finns på många håll. Dessa drivs exempelvis av regionala, kommunala eller enskilda aktörer som Form/Design Center i Malmö eller Stiftelsen Svensk industridesign (SVID) som i dag är en till stora delar statligt finansierad verksamhet genom bidrag från Tillväxtverket. Ideella föreningar som Svensk Form, Sveriges Arkitekter och KRO/KIF (konsthantverkare och industriformgivare) är också aktiva över hela landet i varierande omfattning. Statliga eller statligt stödda museer som Nationalmuseum, Stiftelsen Nordiska museet och Stiftelsen Tekniska museet belyser i sina utställningar och arrangemang formområdet, liksom det kommunala Röhsska museet i Göteborg.

Inom arkitekturområdet finns även samlingar av ritningar på museer som Nationalmuseum, bl.a. den Cronstedtska samlingen, och på de kommunala stadsarkiven i Göteborg och Stockholm. Betydande samlingar finns även inom Riksarkivet samt inom kommunala arkiv och stiftelseägda företagsarkiv. Flera myndigheter och andra aktörer bedriver omfattande verksamhet inom området konstnärlig gestaltning av gemensamma miljöer och med att uppmärksamma och främja kvalitativa och hållbara miljöer. Bland myndigheterna bör Formas, Boverket, Statens konstråd och Riksantikvarieämbetet nämnas, vilka tillsammans med Arkdes samverkar om hållbar stadsutveckling.

Översynen begränsas i denna del till en kort beskrivning av de myndigheter och organisationer som har någon form av statligt kulturpolitiskt uppdrag och som verkar inom arkitektur-, form- och designområdet.

3.1 Myndigheterna

3.1.1 Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde

Under 1800-talet debatterades behovet av att ha ett formmuseum i Stockholm. År 1885 inrättades en speciell avdelning på Nationalmuseum

för form; Konstslöjdavdelningen. Målsättningen var att genom långa perspektiv från renässansen till samtiden visa på äldre ideal och inspirera till nya idéer hos de moderna formgivarna. Fördelen med att placera samlingen på Nationalmuseum var dess nära kopplingar till den övriga konsten.

Nationalmuseum är det statliga museum som har ansvar för att samla och visa konsthantverk och design från 1500-talet till i dag. Samlingen består för närvarande av omkring 35 000 föremål. Ungefär hälften av föremålen hör till perioden från 1900 fram till vår egen tid. Varje år tillförs samlingen ca 200 föremål, främst tillkomna i vår egen samtid. Samlingen bearbetas kontinuerligt genom dialog med verksamma formgivare och med näringslivet. Samlingen kompletteras via museets anslag för inköp men särskilt genom donationer av enstaka föremål samt donationer av medel för inköp från fonder och stiftelser.

Nationalmuseum har en särskilt tillsatt referensgrupp som verkar för att förstärka en dialog mellan olika intressenter inom designfären och lyfta design och dess villkor som ett verktyg för utveckling.

Under tiden som nationalmuseibygnaden renoveras, fram till 2017, visas delar av museets konstsamlingar i tillfälliga utställningar i Kungl. Akademien för de fria konsternas lokaler i centrala Stockholm samt genom större utlån till och samarbeten med andra museer och utställningslokaler. Ett särskilt samarbete med inriktning på form och design har inletts med Kulturhuset/Stadsteatern i Stockholm.

I den ombyggda och renoverade Nationalmuseibygnaden planeras ett bottenplan som ska ha permanent plats för design. Betoningen kommer att ligga på det moderna och samtida Sverige. En programverksamhet ska kopplas till samlingarna. Nationalmuseum har, till skillnad från Nordiska museet och Röhsska museet, aldrig samlat på mode.

Nationalmuseum har även en historisk arkitektursamling från 1600-talet fram till 1930 som hittills inte har visats på museet, men som finns tillgänglig för forskare.

Det har funnits ett samarbete mellan Nationalmuseum och Statens centrum för arkitektur och design, men enligt uppgift från bägge parter har detta samarbete inte fungerat på ett helt tillfredsställande sätt.

Nationalmuseum har 2015 ett anslag på 142,8 miljoner kronor. Myndigheten har ca 170 anställda och är en enrådighetsmyndighet under ledning av myndighetschefen, som har titeln överintendent. Myndigheten har ett insynsråd.

3.1.2 Statens konstråd

Statens konstråd har enligt förordningen (2007:1188) med instruktion för Statens konstråd till uppgift att verka för att konsten blir ett naturligt inslag i samhällsmiljön. Statens konstråds uppgift är att beställa och förvärva god samtidskonst till statens byggnader och andra lokaler för statlig verksamhet, medverka till att konst tillförs även andra gemensamma miljöer än sådana som brukas av staten och sprida kunskap om konstens betydelse för en god samhällsmiljö. Under de senare åren har Statens konstråd arbetat aktivt för att utveckla och förnya sin verksamhet och kunna möta de nya utmaningarna för det offentliga rummet och de stora förändringar som samtidskonsten genomgått sedan Statens konstråd grundades 1937.

Statens konstråd genomför projekt i olika format, t.ex. permanent konstnärlig gestaltning, tillfälliga projekt och stadsutvecklingsprojekt. Syftet är att främja konstnärliga upplevelser och social interaktion. Processerna präglas av ett stort medborgarinflytande och förankring hos olika aktörer (olika yrkesgrupper, boende, föreningar, kommuner, fastighetsägare m.m.). I syftet att skapa långsiktighet i arbetet har Myndigheten även i uppgift att sprida goda exempel och utveckla metoder så att lärdomar från projekt kan förmedlas till andra aktörer som ska genomföra framtida projekt.

I sammanhanget kan särskilt nämnas myndighetens verksamhetsområde *Stadsutveckling*, som är en vidareutveckling av regeringsuppdraget *Samverkan om gestaltning av offentliga miljöer* som Statens konstråd fick tillsammans med Riksantikvarieämbetet, Boverket och Arkdes under åren 2010 till och med 2013. Uppdraget handlade om hur gestaltningen av gemensamma miljöer kan stärkas genom samverkan mellan yrkesgrupper (arkitekter, arkeologer, konstnärer och stadsplanerare) och medborgare i planering och byggande. Uppdraget har visat att olika former av konstnärlig kompetens kan erbjuda unika infallsvinklar och nya lösningar i stadsutvecklingsprocesser. Det är ett brett kunskapsfält som rymmer konst, arkitektur, planering, byggande, förvaltning, juridik och sociala dimensioner. Disciplinära gränser i stadsplanering kan många gånger vara ett hinder för att de olika specialistkunskaperna till fullo ska komma till sin rätt. De konkreta projekt som bedrivits inom ramen för detta uppdrag har varit avgörande för att pröva olika arbetsmetoder och skapa nya kunskaper kring hur samverkan kan bidra till bättre gestaltade livsmiljöer och hållbar utveckling.

Statens konstråd har 2015 ett anslag på 33 miljoner kronor för konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön och ett förvaltningsanslag på 8 miljoner kronor. Myndigheten har ca 20 anställda och är en

enrådighetsmyndighet under ledning av en myndighetschef. Myndigheten har ett insynsråd.

3.1.3 Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) är enligt förordningen (2014:1585) med instruktion för Riksantikvarieämbetet den myndighet som har ansvar för frågor om kulturmiljön och kulturarvet och ansvaret omfattar i första hand frågor om kulturlandskap, kulturmiljöer och kulturföremål.

RAÄ ska särskilt verka för ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas och för att kulturvärdena i bebyggelsen och i landskapet tas till vara. RAÄ ska också bevaka kulturmiljöintresset vid samhällsplanering och byggande, följa och stödja det regionala kulturmiljöarbetet och verka för ökad kunskap grundad på forskning och samverkan med exempelvis universitet och högskolor.

Myndigheten har även till uppgift att främja kunskapsförsörjning och bedriva informations- och rådgivningsverksamhet. RAÄ förvaltar även nationella databaser för kulturhistorisk information och är en ledande aktör i frågor om digital tillgång till kulturarvsinformation.

Myndigheten har ett sektorsansvar för funktionshindersfrågor med anknytning till verksamhetsområdet och ska vara samlande, stödjande och pådrivande i dessa frågor.

RAÄ bedriver verksamhet i Visby, Stockholm och Tumba. Myndigheten bedriver också verksamhet vid besöksmål i Glimmingehus och Gamla Uppsala.

RAÄ:s arbetssätt och dess roll som nationell kulturarvsmyndighet innebär att myndigheten har fokus på kunskapsuppbyggnad, vilket är kärnan i myndighetens uppdrag och som framförallt verkställs genom att ha överblick, bedriva utvecklingsinsatser, samverka och utveckla dialogen om kulturarvets betydelse med omvärlden. I samverkan med många andra aktörer, såsom regioner, kommuner, museer och företrädare för näringslivet och civilsamhället för myndigheten dialog kring bevarande, användande och utveckling av kulturarvet. Myndigheten strävar efter att samhällsaktörerna ska ha insikt om kulturarvets värde och ta det tillvara i arbetet för ett hållbart samhälle.

Ett aktuellt exempel på hur RAÄ arbetar är utvecklingsprojektet *Värdering och urval* som har resulterat i en plattform för kulturhistorisk värdering och urval. Plattformen är ett stöd för ett arbetssätt där olika moment i värderings- och urvalsprocessen medvetandegörs och dokumenteras, aspekter som påverkar processen uppmärksammas och där begrepp förklaras i sitt sammanhang. Detta gör det tydligare hur kulturarv och

kulturmiljöer värderas och hur kulturarvsarbetet kan bidra till samhällsutvecklingen. Utvecklingsarbetet har varit öppet och inom ramen för processen har frågorna diskuterats med cirka 900 personer utanför RAÄ. En referensgrupp med representanter för 20 organisationer har varit knuten till projektet.

RAÄ disponerar flera anslag; ett ramanslag på 216 miljoner kronor, 15,5 miljoner för forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet samt 251 miljoner kronor för bidrag till kulturmiljövård. RAÄ är en enrådighetsmyndighet under ledning av myndighetschefen som har titeln riksantikvarie. Regeringen utser även ställföreträdande myndighetschef med titeln överantikvarie. Myndigheten har ett insynsråd och ca 280 anställda.

3.2 Övriga organisationer

3.2.1 Svensk Form

Föreningen Svensk Form är en ideell medlemsförening med uppdrag från regeringen att främja svensk design, både nationellt och internationellt. Det gör föreningen genom egen verksamhet och genom att delta i många olika samarbeten. Till föreningen är designtidskriften *Form* knuten.

Föreningen bildades 1845 under namnet Svenska Slöjdföreningen och är världens äldsta designförening. Svensk Form har 4 400 medlemmar och är rikstäckande genom elva ideella regionala föreningar runt om i landet vilka utgör basen för föreningens regionala verksamhet. Föreningen ansvarar för två priser, UNG och Design S samt förvaltar tre stipendiefonder.

År 2009 flyttades det nationella mötesplatsuppdraget för form och design från Svensk Form till Arkitekturmuseet (nuvarande Arkdes). Flytten gjordes för att samla det statliga stödet till form och design och förstärka området, för vilket ansvaret var splittrat mellan ett antal aktörer. Beslutet innebar en minskning av det statliga stödet till föreningen med 6 miljoner kronor som fördes över till Arkitekturmuseet.

Sedan 2012 har Svensk Form i uppdrag från regeringen att ”stimulera designutvecklingen i Sverige samt vidga och fördjupa kunskapen om form- och designfrågor. Med utgångspunkt i samtiden ska föreningen visa vilka möjligheter design kan ge individen, kulturen, samhället och näringslivet. Vidare ska Svensk Form fortsatt initiera framåtsyftande projekt och förmedla erfarenheter och lärdomar om designsatsningar. Föreningen ska även främja svenskt mode internationellt i nära samarbete med svenska modeorganisationer liksom med svenska utlandsmyndigheter”.

Från 2015 har Svensk Form även fått i uppdrag att stärka den rikstäckande närvaron genom föreningens elva aktiva regionalföreningar i samverkan med regionerna.

Det statliga stödet till Svensk Form uppgår 2015 till ca 4,4 miljoner kronor, vilket utgör ca 30 procent av föreningens budget. Resterande intäkter härrör främst från medlemsavgifter.

3.2.2 Röhsska museet

Röhsska museet, tidigare Röhsska konstslöjdmuseet, är ett kommunalt museum i Göteborg för mode, design och konsthantverk. Det invigdes 1916 och var ursprungligen friliggande, men byggdes samman med Slöjdföreningens skola 1964.

Röhsska museet har en omfattande föremålssamling som innehåller uppemot 50 000 objekt, fördelade inom kategorierna konsthantverk, design och mode. Huvuddelen av föremålen i samlingen utgörs av äldre svenskt och europeiskt konsthantverk, men också grekiska och romerska antikviteter samt material från Japan och Kina finns representerade i samlingen. Museet ägnar stor del av sin verksamhet åt mode och förvärvade både samtida modedesign och äldre plagg.

Sedan 1997 har Röhsska museet i sitt årliga riktlinjebeslut ett nätverksansvar formulerat enligt följande: *”Röhsska museet ska ansvara för ett nätverk inom konsthantverk och formgivning, vilket innebär att museet ska vara en mötesplats för och en samordnare av olika aktörer inom området. I ansvaret ingår att samarbeta med Statens centrum för arkitektur och design”*. Från och med 2015 är detta nätverksansvar inte längre villkorat i den statliga bidragsgivningen. Museet har också fått ett minskat statligt bidrag från och med 2015.

Det statliga stödet till Röhsska museet uppgår 2015 till 502 000 kronor, vilket utgör ca 2 procent av museets finansiering

3.2.3 Stiftelsen Nordiska museet

Museet grundades av Artur Hazelius 1873 och är i dag Sveriges största kulturhistoriska museum. Nordiska museet är ett av centralmuseerna och utgör en självständig stiftelse med årlig statlig finansiering. Museet har till uppgift att bevara och levandegöra minnet av liv och arbete i Sverige, företrädesvis för tiden efter 1520. Museets ansvar omfattar hela det kulturhistoriska fältet utom de delar som hänförs till någon annan institution. Nordiska museet har stora samlingar som har ett etnologiskt och historiskt perspektiv, med betoning på svenska folkets bruksföremål. Museet visar svenska trender och traditioner i utställningar om hem och bostad, kläder och mode samt seder och bruk. I samlingen finns

cirka 1,5 miljoner föremål. Museet har också ett rikt kulturhistoriskt arkiv med bland annat en fotografisk samling med cirka 6 miljoner bilder.

För 2015 erhöll Stiftelsen Nordiska museet ett bidrag om ca 114 miljoner kronor, vilket utgör ca 70 procent av stiftelsens finansiering. Stiftelsen får riktlinjer och uppdrag från regeringen i de årliga riktlinjebesluten.

4 Internationell utblick

Internationellt ser vi att samverkan mellan ämnena i form av gemensamma institutioner, utställnings- och publikverksamheter och upprättande av nätverk leder till en större dynamik inom områdena.

Konstnärer, arkitekter och formgivare verkar i dag ofta på gemensamma arenor där möten och samverkan är av allt större betydelse och avgränsningen mellan olika konstformer har blivit mindre markant eller ändrat karaktär. På många håll i världen har man också tagit fasta på detta. Några exempel är Museum of Modern Art i New York och Centre Pompidou i Paris som visar konst, arkitektur och design under samma tak. Man kan även nämna Louisiana i Danmark, som gör uppmärksammade arkitekturutställningar, och Stedelijk i Amsterdam. Alla dessa museer arbetar utifrån ett utvidgat konstbegrepp.

I sammanhanget bör det uppmärksammas att Arkdes i likhet med Moderna museet har till uppgift att vara ett museum, men därutöver också ska vara en mötesplats för arkitektur och design, vilket inte är en självklart uppgift för de ovan nämnda utländska museer som visar konst, arkitektur och design. Vid sidan av de museer som arbetar interdisciplinärt finns det dock andra organisationer som fungerar som mötesplats för allmänheten, men också för yrkesgrupper och branschaktörer, och där det förs en levande debatt om arkitektur, design och samhällsutveckling.

Ett par exempel är Center of Architecture i New York samt de nordiska Dansk Arkitektur Center (DAC) och Norsk design- og arkitekturcenter DogA, vars verksamheter kan jämföras med Arkdes mötesplatsuppgift. Norges design- och arkitekturcentrum bildades i maj 2014 och är en sammanslagning av Norsk Form och Norsk Designråd och har precis börjat bygga upp sin verksamhet. Danska DAC har kommit långt med att utveckla en verksamhet som riktar sig till såväl allmänheten som till professionellt verksamma. DAC har dock inga arkiv och samlingar, utan ägnar hela sin verksamhet åt undersökande projekt med fokus på samtids- och framtidsfrågor inom arkitektur, stadsplanering och konstruktions- och byggnadsindustri.

Design Council/CABE i London arbetar sedan 1999 med att förse beställare och medborgare med analyser och stöd för att stärka kvaliteten inom stadsbyggnad, arkitektur och design. Produktion av praktiskt och konkret inriktade handledningar, manualer, analyser, konsultstöd och värderande granskningar av projekteringar ingår i verksamheten.

Att samla uppgifterna skulle således ligga i linje med ett förändrat internationellt museilandskap där ett utvidgat konstbegrepp präglar allt fler verksamheter, samtidigt som det framkommer att inga av de ovan beskrivna verksamheterna direkt motsvarar Arkdes. I ett internationellt perspektiv skulle den föreslagna sammanslagningen därmed kunna sägas skapa något helt nytt.

5 Överväganden och förslag

5.1 En myndighet för konst, arkitektur och design

Bedömning: Mot bakgrund av de behov som finns av en strategisk kompetensförsörjning och av att samla administrativa och ekonomiska resurser bedöms att det är mest ändamålsenligt att samla uppgifter för Moderna museet och Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes) i en myndighet. Den uppgift som lagts på Arkdes att även vara en mötesplats för arkitektur, form och design bör föras över till den myndigheten och anges i dess instruktion.

5.1.1 Många beröringspunkter

Moderna museet och Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes) har i 17 år varit lokaliserade på samma tomt på Skeppsholmen. Verksamheterna har många beröringspunkter och det finns ett samverkansuppdrag inskrivet i regeringens styrdokument till myndigheterna. De goda förutsättningar för samarbete mellan myndigheterna som samlokaliseringen ger har tidigare inte fullt ut tillvaratagits. Under hösten 2014 har myndigheterna dock inlett ett omfattande samarbete kring myndigheternas stödfunktioner. Moderna museet har en lång tradition av gränsöverskridande utställningar och annan publik verksamhet och redan i dag är myndigheten en plats där konst, arkitektur, form och design samspekar. Samlokaliseringen samt det pågående arbetet för att slå samman stödfunktionerna innebär att det rent praktiskt finns goda förutsättningar att samla uppgifterna i en myndighet.

5.1.2 Utvecklingsbehov inom Arkdes

Kulturdepartementet har sedan mitten av 1990-talet ansvar för att, inom Regeringskansliet bereda frågor om arkitektur, form och design. Eftersom de flesta beslut som beror området fattas inom andra politik-

områden är det därför av vikt att en av departementets myndigheter kan driva på och utgöra ett kontinuerligt stöd för utvecklingen av politiken gentemot aktörerna på fältet, men också i de pågående processer som drivs utifrån en mängd olika politiska utgångspunkter som berör frågor om livsmiljö och kvalitet i arkitektur, form och design. Det kan gälla offentlig upphandling, statlig fastighetsförvaltning, infrastruktur och transporter, bostadsbyggande, utvecklingen av plan- och bygglagen eller forskning och innovationer. I detta avseende har verksamheten vid Arkdes och myndighetens mötesplatsuppgift särskilt stor betydelse.

Arkdes har dock haft problem med att fullt ut tillvarata sin uppgift att fungera som mötesplats för arkitektur, form och design och stärka dessa områdens betydelse för samhällsutvecklingen. En orsak bedöms vara att Arkdes är en förhållandevis liten och sårbar organisation som haft såväl ett samlings- och dokumentationsansvar, inom ramen för en traditionell museiverksamhet, som ett ansvar för att bygga upp och förvalta en helt ny centrum- och mötesplatsuppgift. Även om myndigheten tillfördes nya resurser för den vidgade uppgiften, har uppdraget inneburit att bygga en annan typ av verksamhet än vad som av tradition bedrivs inom ramen för ett museum. Förutsättningarna för att arrangera en utåtriktad debatterande verksamhet respektive att hantera värdefulla historiska samlingar skiljer sig åt. Att arrangera en utåtriktad debatterande verksamhet förutsätter en stor förmåga till samarbete kring idéer och arrangemang med andra aktörer, i stor utsträckning verksamma inom andra politikområden och branscher. Därutöver är det komplext och kompetens- och arbetskrävande att spänna över ett så stort område. Sammantaget visar detta på tydliga utvecklingsbehov avseende mötesplatsuppgiften. Den nya organisationen, med de ekonomiska och verksamhetsmässiga fördelar som medföljer bland annat när det gäller att rekrytera och bygga upp kompetens inom disciplinerna, skulle skapa bättre förutsättningar för verksamheten att utvecklas långsiktigt.

5.1.3 Den internationella utvecklingen på konstområdet

En internationell trend är att konstarna möts och att det skapas gemensamma organisationer för konst, arkitektur, form och design. Några exempel på detta är de tidigare omnämnda Museum of Modern Art i New York, Louisiana i Humlebæk norr om Köpenhamn, Centre Pompidou i Paris samt Stedelijk i Amsterdam. Den internationella utvecklingen på konstområdet skapar behov av en större myndighet som kan möta de krav som förändringarna medför. En större och mer samlad organisation bedöms kunna ge förutsättningar att bygga upp en starkare och bredare kompetens jämfört med dagens situation där ansvaret är uppdelat mellan två mindre myndigheter. Organisationen skulle även kunna ge arkitektur- form- och designdelen en större synlighet utåt vilket kan vara betydande för samarbeten och nätverksbyggande.

5.1.4 Administrativa och ekonomiska vinster

Förutom de synergier som finns när det gäller samlingar och publik verksamhet, finns det klara ekonomiska och styrningsmässiga fördelar med en större myndighet. Om stödfunktionerna kan effektiviseras och de så kallade overhead-kostnaderna minska, kan resurser frigöras för kärnverksamheterna och för utveckling av dessa.

5.1.5 Konstnärliga vinster

Det finns många exempel på hur sammanslagningar av discipliner berikar och stärker varandra. Även arbetet med olika uppdrag och publikationer skulle gynnas av att uppgifterna från de två myndigheterna samlas i en myndighet.

Flera av de som intervjuats i samband med översynen har upplevt att det varit en stor brist att Arkdes bara har varit verksamt i Stockholm, och menar att mötesplatsuppgiften skulle behöva en större spridning runt om i landet. Det framkommer att ett inordnande av Arkdes uppgifter i Moderna museet, som även har verksamhet i Malmö, skulle ge möjlighet att ge verksamheten en större nationell spridning. Samtidigt är det nationella uppdraget och den regionala spridningen något som är angeläget även för Moderna museet i nuvarande form att utveckla vidare.

5.2 Mötesplatsuppgiften

5.2.1 Alternativa lösningar vad gäller mötesplatsuppgiften

En fråga som har väckts i samband med arbetet med denna promemoria är om Arkdes uppgifter helt bör föras över till Moderna museet eller om endast delar av dess nuvarande uppgifter bör omfattas. Exempelvis skulle Arkdes uppgift att vara mötesplats kunna överföras till andra befintliga aktörer inom arkitektur-, form- och designområdet. Moderna museet har i dag inte särskild kompetens för att t.ex. driva frågor om stadsutveckling och byggande gentemot andra myndigheter och privata och offentliga aktörer såsom Boverket, Trafikverket, länsstyrelserna samt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Därför kan det övervägas om denna uppgift skulle kunna överföras till någon annan myndighet som redan har ansvar för liknande uppgifter och har upparbetade kontaktytor gentemot dessa aktörer.

Statens konstråd, vars uppgift om stadsutveckling syftar till att stärka den konstnärliga, arkitektoniska och formgivna kvaliteten och helhetsverkan i byggda miljöer, är en drivande aktör inom stadsutveckling och fungerar redan i dag i viss mån som plattform för en rad olika yrkesgrupper, lokala aktörer samt internationella parter för att diskutera aktuella stadsbyggnadsfrågor.

Statens konstråd har genom sin uppgift att beställa konstnärliga verk för offentliga miljöer samt uppdraget att, tillsammans med Boverket, Riksantikvarieämbetet och Arkdes, leda ett arbete med att stärka alla gestaltungsområdets förutsättningar inom byggande och stadsutveckling. I och med detta har myndigheten ett flertal av de kontaktytor med branscher och aktörer inom andra politikområden som mötesplatsuppgiften förutsätter.

Myndigheten har dock begränsade resurser när det gäller ekonomi, personal och lokaler och det är oklart om myndigheten därmed kan motsvara de krav och förväntningar som finns kring den framtida utvecklingen av Arkdes mötesplatsuppgift. Statens konstråd saknar också egna publika lokaler. Ett sätt att lösa dessa strukturella hinder vore att undersöka förutsättningarna för en större organisationsförändring som till exempel att skapa en ny myndighet där uppgifterna för Moderna museet, Arkdes och Statens konstråd skulle kunna samlas. Denna lösning skulle kunna medföra ytterligare synergier då det även finns flertalet beröringspunkter mellan Moderna museets och Statens konstråds verksamheter. En sådan mer genomgripande organisationsförändring bör dock i så fall göras med beaktande av hela myndighetsstrukturen inom kulturområdet, vilket kräver ett mer omfattande utredningsarbete.

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) har en nyckelroll inom frågor om bevarande och utveckling av kulturarv och kulturhistoriskt värdefulla miljöer, som innebär nära kontakter med branscher, myndigheter och aktörer som Boverket, Naturvårdsverket, länsstyrelser, Trafikverket och SKL. RAÄ har i dessa sammanhang till uppgift att bevaka och främja att kulturvärden i samhället beaktas i samband med exploateringar och andra förändringsprocesser i samhället. Därmed har myndigheten stor sakkunskap om stadsutvecklingsfrågor, arkitektur och gestaltungsfrågor och om värden i människors livsmiljö. RAÄ skulle med denna uppgift tillföras ett tydligare framtidsperspektiv där de verktyg man utvecklar för värdering av befintliga miljöer kan tillämpas i prövning och värdering i processer som gäller tillkommande bebyggelse och livsmiljöer. RAÄ arbetar dock i dag inte med frågor kring form och design.

Även om det alltså finns möjliga alternativ på sikt är bedömningen att ingen av de två ovan nämnda myndigheterna i nuläget skulle ha bättre förutsättningar för att ta över och utveckla uppgiften att vara mötesplats. Frågan om mötesplatsuppgiften kan dock vara aktuell att ompröva framöver, bl.a. i ljuset av kommande förslag i de betänkanden som lämnas av utredningen av den statliga museipolitiken (dir. 2014:8) och utredningen Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (dir.2014:69).

5.2.2 Sambörigheten mellan arkitektur och design

I våra infrastruktursystem möts mängder av behov och uttryck – design, arkitektur, funktion, teknik, sociala perspektiv och hållbarhetsfrågor. Det handlar om att skapa vackra och samtidigt funktionella stadsmiljöer. I dag arbetar många unga arkitekter med inredningsuppdrag och produktdesign och till arkitektkåren räknas även inredningsarkitekter och landskapsarkitekter, yrkesgrupper vars verksamheter sedan länge gränsar till design- och formområdet. Att arkitektur, form och design hör ihop har inte alltid varit den allmänna uppfattningen bland arkitekter men de alltmer vanliga tvärdisciplinära samarbetena med kollegor från andra yrkesdiscipliner inom formområdet tyder på ett närmande mellan arkitektur, form och design och en attitydförändring bland yngre arkitektgrupper. För politikens del har utgångspunkten inte heller varit att spegla frågor uppdelade efter yrkes- eller kunskapsdiscipliner, utan att stärka arkitekturens, formens och designens ställning i samhället från ett medborgarperspektiv. Ytterst handlar det om att ge medborgaren största möjliga värde tillbaka genom de insatser staten gör, oberoende av professions- eller disciplinräns. Det är mot denna bakgrund viktigt att inte skilja på arkitektur och form och design i mötesplatsuppgiften.

5.2.3 Övriga överväganden

Det finns många argument som talar för att mötesplatsuppgiften hör hemma på ett större museum för konst, arkitektur, form och design. Ett vitalt museum ska t.ex. utifrån sitt perspektiv arbeta med kontroversiella aktuella frågor av stort intresse för en bredare publik, ge plats för debatt om framtidens stora samhällsutmaningar tillsammans med branschaktörerna, samt följa branschens utveckling. Denna mötesplatsroll uppfylls också genom utställningarna som är viktiga utgångspunkter för diskussion och samtal, samt genom den omfattande programverksamhet som alla museer bedriver. Utställningsverksamheten ger möjlighet att knyta samman dåtid, nutid och framtid och det historiska perspektivet ger lösningar för samtida och framtida utmaningar. Den utvidgade myndigheten bedöms ha förutsättningar för att vara en aktiv röst i samhällsdebatten, samarbeta mer interdisciplinärt med offentliga och privata aktörer på såväl nationell som internationell nivå samt vara en arena för experter inom konst, arkitektur och design.

Vidare har en större myndighet bättre förutsättningar att göra den kompetensväxling som krävs för att uppgiften att vara en mötesplats för arkitektur-, form- och designfrågor ska kunna genomföras på ett bra sätt och i högre grad nå aktörer med inflytande över gestaltningen av människors livsmiljö.

Som tidigare nämnts finns samlingar av form och design nu på olika museer och Nationalmuseum har designsamlingar och uppgiften att spegla den svenska formens utveckling. Det talar för att mötesplatsuppgiften inom form och design skulle kunna överföras till Nationalmuseum. Det är dock viktigt att poängtera att Arkitektur-

museet och senare Arkdes aldrig har haft som uppgift att vara ett samlande museum för form- och design. Samlingsansvaret för design och konsthantverk har legat hos Nationalmuseum och detta har varit en väl fungerande ordning. Mötesplatsuppgiften handlar om att uppmärksamma arkitekturens, formgivningens och designens roll i samhället och mycket av det arbetet sker utanför det traditionella utställningsmediet. Det finns också goda möjligheter att fördjupa samarbetet med Nationalmuseum, när det gäller t.ex. tillfälliga in- och utlån av föremål. Redan i dag sker ett samarbete mellan Moderna museet och Nationalmuseum kring lån av konstverk.

Slutligen kan även tilläggas att byggnadskomplexet på Skeppsholmen, med sina stora utställningslokaler och samlingslokaler för publik verksamhet, tillgången till restaurang, café och den gestaltade trädgårdsmiljön, ger utmärkta förutsättningar för att driva en nationell arena och synliggöra konst, arkitektur, form och design.

5.3 Myndighetens ansvarsområde

Förslag: De mål och uppgifter som i dag gäller för de berörda myndigheterna ska även gälla i fortsättningen, både vad gäller den traditionella museiverksamheten och uppgiften att vara mötesplats.

5.3.1 Museiverksamheten

Efter förändringen kommer myndigheten fortsättningsvis att arbeta med de tre traditionella verksamhetsområden som museer har:

- Att förvalta ett kulturarv genom att berika, bevara, vårda, vetenskapligt bearbeta och tillgängliggöra sina samlingar.
- Att bedriva en utställningsverksamhet. Utställningsverksamheten ska visa både konst, arkitektur och design samt helhetslösningar inom de processer som ligger bakom stadsutveckling och ett hållbart samhälle. Vad gäller form och design ska utställningsverksamheten vara tematisk, inriktad på angelägna samtids- och framtidsfrågor och bygga på inlåning av föremål, när sådana behövs för utställningar.
- Att sprida kunskap och stärka intresset för sina ämnen med ett pedagogiskt program, föreläsningar och en debatterande verksamhet.

Målet för myndigheten ska vara att ge publiken tillgång till ett brett utbud av konstnärliga upplevelser och att tillgängliggöra ett konstnärligt arv också för en bredare allmänhet. Mer precist handlar det bl.a. om att ge utvecklingsmöjligheter till de olika konstarterna.

5.3.2 Mötesplatsuppgiften

Arkitektur och design innebär så mycket mer än estetik och funktion. Det handlar bl.a. om miljöfaktorer och sociala aspekter som inverkar direkt på hur vi lever och bor. Mot den bakgrunden ska uppgiften att vara en mötesplats där arkitekturens och designens roll för våra gemensamma livsmiljöer och samhällets utveckling speglas, kommenteras och ifrågasätts ingå i myndighetens uppgifter. Arenan ska placera medborgarna i centrum för att få fler engagerade i de demokratiska aspekterna av samhällsplanering och stadsbyggnad. Samtidigt ska den ge yrkesverksamma och beslutsfattare den fördjupning som efterfrågas. Mötesplatsen ska vara en kunnig röst i aktuella, ofta kontroversiella, stadsbyggnads- och designfrågor, som pekar på kulturella värden och talar om vad kvalitet i form och genomtänkt integrerad stadsförnyelse kan vara. Presentation och debatt av aktuell forskning bör därför ha en given plats i arenan. Att vara en aktiv mötesplats och utåtriktad främjare kräver en specifik kommunikativ kompetens för att nå den unga målgrupp som i dag är intresserad av arkitektur- och designfrågor och som kräver i hög grad en tvåvägskommunikation med interaktiva element som målgruppen kan vara delaktig i.

5.3.3 Samverkan med andra aktörer

Mötesplatsuppgiften ställer höga krav på sakkompetens och nära samarbete med andra tunga myndigheter inom stadsutveckling, yrkesutövare och berörda branscher. Nya former för samverkan, synliggörande och spridning inom Sverige och internationellt behöver skapas. Myndigheten bör därför samarbeta nära med andra myndigheter som Boverket, Energimyndigheten, Trafikverket, Statens fastighetsverk, Naturvårdsverket, Forskningsrådets Formas, Vinnova, länsstyrelser, Riksantikvarieämbetet och Nationalmuseum, men också med aktörer som Svensk Form, Röhsska museet, Stiftelsen Svensk industridesign, SKL, Byggherrarna, IQ samhällsbyggnad, forskningsstiftelsen Arkus, Sveriges arkitekter, Sveriges designer liksom företagen inom byggsektorn.

5.4 Myndighetens form och organisation

Förslag: Myndigheten ska vara en enrådighetsmyndighet och ledas av en överintendent. Vid myndigheten ska det finnas ett insynsråd.

5.4.1 Myndighets- och ledningsform

Enligt 2 § myndighetsförordningen (2007:515) kan en myndighet antingen ledas av en myndighetschef (enrådighetsmyndighet), en styrelse (styrelsemyndighet) eller en nämnd (nämndmyndighet).

Som tidigare har beskrivits är såväl Moderna museet som Arkdes enrådhetsmyndigheter. Med tanke på de nuvarande ledningsformerna framstår det som naturligt att myndigheten ska ledas av en myndighetschef som bär ansvaret för myndighetens verksamhet gentemot regeringen. Ledningen för myndigheten bär ansvaret för att skapa de grundläggande förutsättningarna för att ett samgående ska fungera.

Syftet med den föreslagna förändringen av Moderna museet och Arkdes är att skapa en myndighet där de uppgifter som utgör myndighetens verksamhet berikar varandra och där effektiva arbetsmetoder har stor möjlighet att utvecklas. Förslaget innebär således inte att någon verksamhet ska läggas ned eller tonas ned. Av praktiska skäl, och med hänsyn taget till myndigheternas storlek, är det dock mest lämpligt att formellt inordna den verksamhet som hittills bedrivs i Arkdes i Moderna museet.

5.4.2 Styrdokument

Som genomgående framgår av denna promemoria är en viktig framtidsfråga att Arkdes nuvarande möteplatsuppdrag ges förutsättningar att utvecklas och få den betydelse som avsågs vid tillskapandet. Mötesplatsuppgiften bör därför ha en tydlig egen karaktär i den utvidgade myndigheten.

Eftersom uppgiften att fungera som främjare och nationell mötesplats inte är självskrivna inom en museiverksamhet behövs tydligare beskrivningar i myndighetens instruktion. I syftet att ytterligare tydligöra denna särställning ska mötesplatsuppgiften finansieras via en egen anlagspost.

Mer allmänt bör övriga styrdokument i högre grad än i dag precisera mål och inriktning för verksamheten och innehålla krav på ökad samverkan med andra aktörer inom området. Resultaten ska utvärderas på regelbunden basis med utgångspunkt i återrapporteringskraven.

5.4.3 Intern organisation

Ansvaret för den närmare utformningen av den interna organisationen ligger hos myndighetschefen. Det bedöms dock vara relevant att nämna några reflektioner som framkom under de informella möten som ägt rum på Kulturdepartementet i slutet av 2014 och början av 2015.

Några av de intervjuade underströk vikten av att balansera resurserna mellan myndighetens olika verksamhetsgrenar för att skapa välfungerande samarbeten mellan delarna samt öka möjligheterna att mäta och bedöma uppnådda resultat. Regeringen kan därför med fördel kräva särredovisning av de olika verksamheterna.

Andra önskemål som framkommit under de informella mötena är bl.a. att de olika disciplinerna konst, arkitektur, och design ska synas var för

sig i hela verksamheten, genom utställningar, programverksamhet, publikationer, i bibliotek samt i butiken. Vidare har det framkommit att det är viktigt att det finns företrädare med gedigen sakkunskap inom sitt respektive sakområde, dvs. för konsten, designen, arkitekturen och stadsplaneringen. Den påverkan som regeringen har i det sammanhanget ligger bl.a. i tillsättning av ledamöter i insynsrådet.

5.4.4 Insynsråd

Vid sidan av myndighetens chef kan enligt myndighetsförordningen ett rådgivande organ utan beslutsfunktion förekomma, ett insynsråd, som utses av regeringen. Ett insynsråd kan exempelvis utses om myndighetens verksamhet är av sådan karaktär att insyn bedöms angelägen och om kunskap och unik kompetens på detta sätt kan tillföras. Ledningsformen tillgodoser också genom insynsrådet behovet av demokratisk insyn och medborgerligt inflytande. Utgångspunkten för sammansättning av ett insynsråd är att utifrån de enskilda ledamöternas kunskaper och erfarenheter uppnå en samlad kompetens som skapar goda förutsättningar för ett professionellt arbete. Varje ledamot förutsätts här bidra med sin egen kompetens till ett aktivt och effektivt arbete och känna ansvar för uppgiften.

Eftersom den statliga politiken inom arkitektur, form och design de två senaste decennierna har handlat om att bredda fältet till andra samhällssektorer och branscher har regeringen identifierat ett behov av att inrätta ett insynsråd som inkluderar ämnesspecialister med ett brett kontaktnät och inblick i olika ämnesområden för att fungera som stöd för verksamheten. Enligt förordningen (2013:71) med instruktion för Statens centrum för arkitektur och design ska det finnas ett insynsråd vid myndigheten. Detta råd består av högst sex ledamöter.

För att inte insynen i den större myndigheten ska bli mindre än vad insynen är i dag, bör ett insynsråd knytas även till denna. Insynsrådet bör bestå av ledamöter med särskild erfarenhet och kompetens i samtida konst, arkitektur och design samt samhällsbyggnad. Det ankommer på regeringen att meddela närmare föreskrifter om antalet ledamöter m.m.

5.4.6 Namnfrågan

I samband med organisationsförändringen uppstår en naturlig fråga om ett eventuellt namnbyte. Som framkom när Arkitekturmuseet bytte namn till Statens centrum för arkitektur och design kan beteckningen museum signalera kvalitet och hög status, men också signalera en betoning på traditionell utställningsverksamhet och vård av samlingar. Andra beteckningar som exempelvis centrum kan däremot ge signaler om ett öppet och kreativt forum med en tvärspektoriell framtoning.

Moderna museet är till skillnad från Arkdes ett mycket etablerat namn och ett känt varumärke både nationellt och internationellt. De arkitektursamlingar som finns vid Arkdes sträcker sig tidsmässigt över samma epok som Moderna museets och design och formuppgiften är fokuserad på det moderna och samtida. Namnet Moderna museet signalerar ett bredare ansvarområde än just bildkonst. Detta talar för att myndighetsnamnet Moderna museet bör behållas även efter sammanslagningen. Det är dock lämpligt att myndigheten, i sin kommunikation till besökare och omvärld, tydligt ger signaler att myndigheten numer också är ett centrum för arkitektur och design.

6 Konsekvenser och genomförande

6.1 Konsekvenser av den föreslagna organisationsförändringen

6.1.1 Fördelar

Att avveckla Arkdes och föra över dess verksamhet till Moderna museet kommer att innebära ett flertal fördelar.

Administrativa och ekonomiska fördelar

En samordnad myndighetsförvaltning bidrar till

- en kostnadseffektivare förvaltning (ekonomisystem, administration, it-system, webb, samlingsregistrering och digitalisering m.m.),
- en rättssäkrare förvaltning (offentlig upphandling, ärendehantering, it-säkerhet, arkivering, inbrott/brand),
- en starkare HR-kompetens och personaladministration som ger långsiktig kompetensförsörjning,
- en effektivare kommunikation (webb, sociala medier, press, bildrättigheter, internkommunikation m.m.) och,
- ett högre flexibilitet (med ett större anslag följer också möjligheten till en större anslagsparande och en större anslagskredit, vilket gör det möjligt att slå ut kostnader och intäkter över en längre tidsperiod).

Arbetet med att samordna de stödjande funktionerna har dessutom redan påbörjats, vilket innebär en snabb process och vinster redan under innevarande år.

Verksamhetsmässiga fördelar

Det rumsliga samgåendet möjliggör

- att visa samlingarna på ett sätt som hittills inte varit möjligt, där arkitektur och design kan visas tillsammans med måleri, skulptur, fotografi och film,
- flera gemensamma projekt, framförallt utställningar med konstnärer som verkar i gränslandet mellan arkitektur och konst,

- att öka och stärka kompetensen inom myndigheten genom att rekrytera och behålla personal samt att ge ökad möjlighet att erbjuda kompetensutveckling och arbetsrotation,
- en större synlighet utåt, aktörernas kontakter med myndigheten underlättas vilket tillför en större möjlighet till samverkan,
- bättre förutsättningar att följa det internationella arbetet,
- att servicen till allmänheten förbättras,
- att byggnadskomplexet på Skeppsholmen kan användas på ett bättre sätt och att utställningsverksamheten kan anpassas till de skilda klimatförhållanden och rumsliga förutsättningar i utställningssalarna,
- att Skeppsholmen, genom samverkan med Statens fastighetsverk, kan utvecklas till en mer levande offentlig plats, och
- ytterligare en lokalisering genom att Moderna museet i Malmö skulle tillföra en ny arena för arkitektur, form och design ute i landet.

6.1.2 Nackdelar

Nedan redogörs för de eventuella nackdelar som kan finnas med att sammanföra Arkdes med Moderna museet.

En större och mer komplex organisationsstruktur

En invändning mot att skapa en större organisation skulle kunna vara att den kan innebära ett ökat avstånd mellan myndighetens ledning och de olika verksamheterna, fler hierarkiska nivåer och därmed komplicerade beslutsprocesser. En större myndighet ställer krav på förmåga att delegera beslutsprocesser från ledningen till andra nivåer i organisationen. Det är även viktigt att främja transparens och väl fungerande informationsspridning. Det finns dock goda förutsättningar för att vidareutveckla ett sådant arbetssätt i en större myndighet.

Ämnenas identitet och eventuella marginalisering

En invändning mot att inordna Arkdes uppgifter i Moderna museet kan vara att myndigheternas olika uppgifter kan komma i konflikt med varandra om de samlas i en och samma organisation och att det finns en risk att någon av disciplinerna skulle marginaliseras. Om detta finns ett mer utförligt resonemang i avsnitt 5.1 och 5.2. Bedömningen är dock att fördelarna med att arbeta samlat med konst, arkitektur, form och design i en större och resursstarkare myndighet överväger riskerna som finns med att inordna Arkdes uppgifter i Moderna museet. Det finns genom en tydligare styrning från regeringens håll dessutom organisatoriska och finansiella möjligheter att säkra var och en av disciplinernas integritet i myndigheten.

6.2 Ekonomiska konsekvenser

Bedömning: De föreslagna organisationsförändringarna förväntas medföra vissa ekonomiska samordningsvinster, framför allt vad gäller myndigheternas administrativa funktioner. Det torde i sin tur frigöra resurser

för kärnverksamheterna, vilket innebär en mer effektiv användning av statens medel.

Nu lämnade förslag till organisationsförändringar syftar till att skapa en mer effektiv och ändamålsenlig myndighetsstruktur på området och utgör inte något hinder för eventuella senare organisationsförändringar eller ansvarsfördelningar som Museiutredningen (dir. 2014:8) eller utredningen Gestaltad livsmiljö (dir. 2014:69) skulle kunna föreslå i sina slutbetänkanden. Finansiering av förändringen föreslås ske inom de budgetramar som redan avsatts via utgiftområde 17, anslag 8:1 Centrala museer, anslagposten till Arkdes och Moderna museet och således inte påverka statsbudgeten.

Utställningslokalerna ska även fortsättningsvis användas för publika kulturella ändamål. Vad gäller eventuella kontorsytor som inte skulle behövas är förslaget att myndigheten tar initiativ till ett samtal med Stockholms läns landsting, Stockholm stad och hyresvärden Statens fastighetsverk för att diskutera framtida användning av lokalerna.

Av regleringsbrevet för Moderna museet och Arkdes framgår att de två myndigheterna för 2014 har ett ramanslag på ca 128 miljoner kronor respektive 50,5 miljoner kronor. Eftersom syftet med organisationsförändringarna inte är att genomföra besparingar, utan att skapa en mer slagkraftig myndighetsorganisation, bör anslagen vara oförändrade. En arena med en uttalad arkitektur- och designuppgift i linje med förslagen skulle också kunna bli aktuell för sponsringsmedel från näringslivet liksom finansiering via övriga politikområden.

6.3 Genomförande

Förslag: Den organisatoriska förändringen av Statens centrum för arkitektur och design och Moderna museet ska träda i kraft den 1 oktober 2015.

Ett uppdrag ges till Statens centrum för arkitektur och design att förbereda överföring av uppgifter till Moderna museet den 1 oktober 2015 och förbereda avveckling av myndigheten den 30 september 2015.

Ett uppdrag ges till Moderna museet att förbereda inordnande av uppgifter från Statens centrum för arkitektur och design den 1 oktober 2015.

En integrering av två eller flera myndigheters verksamhet kan ske på olika sätt. Ett alternativ är att samtliga myndigheter avvecklas och att en ny myndighet bildas som tar över samtliga eller delar av de tidigare myndigheternas uppgifter. Ett annat alternativ är att avveckla den ena myndigheten och låta samtliga eller delar av myndighetens uppgifter inordnas i den andra myndigheten. Moderna museet är en större myndighet än Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes). Därför framstår det som mest lämpligt att avveckla Arkdes och föra över uppgifterna till Moderna museet.

Av verksamhetsmässiga och personella skäl är det lämpligt att den föreslagna organisationsförändringen genomförs utan fördröjning. Vid samtal med ledningen för respektive myndighet har också framkommit önskemål om att en eventuell förändring bör ske skyndsamt.

Mot bakgrund av att samgåendet av stödfunktionerna redan har påbörjats och att risken för övertalighet är begränsad, framstår det som andamålsenligt att uppdraget ges till myndigheterna att genomföra förändringen redan den 1 oktober 2015. Det föreslås därför att Arkdes ges i uppdrag att förbereda överföring av uppgifter till Moderna museet den 1 oktober 2015 och förbereda avveckling av myndigheten den 30 september 2015. Vidare föreslås att Moderna museet får i uppdrag att förbereda inordnande av uppgifter från Arkdes till Moderna museet. Organisationsförändringen föreslås träda i kraft den 1 oktober 2015. Myndigheterna ska vid genomförandet av uppdraget beakta 6 b § lagen (1982:80) om anställningsskydd.

Eventuella kostnader för förändringen och avvecklingen ska kunna rymmas inom befintliga förvaltningsanslag.

Bilaga 1

Informella möten som ägts rum på Kulturdepartementet under december 2014 och januari 2015.

Kerstin Brunnberg, tf. överintendent för Statens centrum för arkitektur och design.

Daniel Birnbaum, överintendent för Moderna museet, Ann Sofi Noring, vice museichef och Lars Turesson, administrativ chef

Göran Blomberg, huvudsekreterare, Museiutredningen (dir. 2014:8)

Magdalena Malm, direktör för Statens konstråd

Berndt Arell, överintendent Nationalmuseum

Bo-Erik Gyberg, ordförande Nämnden för hemslöjdsfrågor

Ewa Kumlin, VD för Svensk Form

Tobias Olsson, förbundsdirektör på Sveriges Arkitekter

Mats Persson, Generalsekreterare på Riksförbundet Sveriges museer

Robin Edman, VD, Stiftelsen Svensk Industridesign

Bilaga 2

Källor

Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (prop. 1997/98:117)

Mötesplats för form och design (SOU 1999:123)

Statens insatser för form och design (SOU 2000: 75).

Tid för kultur (prop. 2009/10:3)

Ett centrum för arkitektur, form, design och gestaltningen av den gemensamma miljön (2008:01)

Rapport Europeiska arkitekturinstitutioner- Samarbetet och verksamhet, Lena Rahoult, 2014

Rapport Riktning Arkdes? En workshop arrangerad av Svenska Konst-kritikersamfundet och Stockholms arkitektförening (Ku2014/2012/KO)

Myndigheternas styrdokument, årsredovisningar, och hemsidor

Tidskrifts- och dagstidningsartiklar